

O-SS 027

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6
The 6th STOU National Research Conference

ความอัปลัก্ষณ์ของตัวละครอัปลัก্ষณ์ในวรรณคดีไทย

The Ugliness of the Ugly Characters in Thai Literature

อาภากร นนทไธโล (Apakorn Naklai)¹ ปัทมา ทิมประเสริฐกุล (Pattama Theekaprasertkul)²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความอัปลัก্ষณ์และความสำคัญของความอัปลัก্ষณ์ของตัวละครอัปลัก্ষณ์ในวรรณคดีไทย โดยศึกษาจากตัวละครอัปลัก্ষณ์ในวรรณคดีไทย จำนวน 17 ตัว ได้แก่ ชุชก พรานบุญ เจ้าเงาะนางสามนักษา ขุนช้าง หมื่นหาญ จรกา ท้าวสันนุราช นางคันทมาลี นางผีเสื้อสมุทร ซิเปื้อย นางวาลี เจ้าละมาน ย่องตอด นางแก้วหน้าม้า นางประต๊ะ และนางศรีสาห์ ผลการศึกษาพบว่า ความอัปลัก্ষณ์ของตัวละครเหล่านี้ปรากฏจำนวน 12 ลักษณะ ได้แก่ อวัยวะของร่างกายผิดปกติ อวัยวะของร่างกายพิการ อวัยวะของร่างกายไม่สะอาด อวัยวะของร่างกายมีขนาดใหญ่ ร่างกายมีขนาดใหญ่ เส้นผมและขนไม่เป็นระเบียบ เส้นผมและขนยาวกว่าปกติ เส้นผมจำนวนน้อย ผิวดำคล้ำ ผิวหนังไม่เกลี้ยงเกลา หน้าอกย่น และเล็บมีขนาดสั้น ความอัปลัก্ষณ์เหล่านี้มีความสำคัญต่อวรรณคดีเรื่องนั้นๆ 2 ลักษณะ คือ ความสำคัญต่อโครงเรื่อง ได้แก่ การเป็นบมปัญหาของเรื่องและสร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละคร และความสำคัญต่อการสร้างตัวละคร ได้แก่ การสร้างตัวละครคู่ตรงข้าม การสร้างตัวละครนางเอกที่ต่างจากชนบ และการกำหนดพฤติกรรมของตัวละครอัปลัก্ষณ์ด้วย

คำสำคัญ: ความอัปลัก্ষณ์ ตัวละครอัปลัก্ষณ์ วรรณคดีไทย

¹ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² ดร.ปัทมา ทิมประเสริฐกุล อาจารย์ที่ปรึกษาอาจารย์ อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

Abstract

The objective of this article is to study the ugliness and the important of ugly characters' ugliness in Thai literature. Seventeen ugly characters in Thai literature were studied, namely, Chu Chok, Phran Bun, Chao Ngor, Nang Sam Ma Nak Khar, Khun Charng, Muen Harn, Chor Ra Kar, Thaw Sun Nu Rat, Nang Kan Tha Mar Lee, Nang Phee Sua Sa Mut, Chee Pluey, Nang War Lee, Chaw La Marn, Yong Tord, Nang Kaew Nar Mar, Nang Pra Dae, and Nang Sri Sar Hong. The result shows that the ugliness of these characters appears in 12 categories, namely, organs are out of shape, organs are defective, organs are dirty, organs are large-sized, body is large-sized, hair is messy, hair is too long, hair is too little, skin is dark, skin is rough, breast is flabby, and nails are too short. This ugliness is significant to those literatures in 2 ways. First, the significance to the story line, that is, ugliness is the crux of the story and the conflict between the characters. Second, the significance to create the characters, that is, to create the opposite characters, to create the unconventional main actress, and to specify the behavior of ugly characters.

Keywords: Ugliness, Ugly characters, Thai literature.

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

บทนำ

ความอัปลักษณ์เป็นมุมมองในด้านลบของบุคคลที่มีต่อรูปลักษณ์ภายนอก ที่มองว่าความอัปลักษณ์คือความไม่งดงาม ไม่น่าดู และน่าเกลียด ดังที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556, น.1379) ให้ความหมายของคำว่า อัปลักษณ์, อัปลักษณ์ [อะปะ-, อัปะ-,] ว. ชั่ว (มักใช้แก่รูปร่าง หน้าตา), มีลักษณะถือว่าไม่เป็นมงคล, เช่น หน้าตาอัปลักษณ์, รูปร่างอัปลักษณ์. (ส.ป. อปฺลฺกฺษณ) และนวนิพนธ์ พันธุมธา (2544, น.11) อธิบายถึงคำว่า อัปลักษณ์ ในหนังสือคลังคำ หมวด ก7 ความงามและความไม่งามว่า “อัปลักษณ์” หมายถึง ไม่งาม และหมวด ก 25 ลักษณะหน้าว่า อัปลักษณ์ หมายถึง ไม่น่าดู”

จะเห็นว่า อัปลักษณ์ มักใช้เรียกรูปลักษณ์ภายนอกที่มีลักษณะไม่ดี ไม่งดงาม ไม่น่าดู และน่าเกลียด แต่ไม่ได้อธิบายอย่างชัดเจนว่า ลักษณะที่ไม่ดีและไม่งดงามนั้นเป็นอย่างไร สิ่งที่แสดงลักษณะของความอัปลักษณ์ให้เห็นถึงลักษณะไม่ดีและไม่งดงามได้ประการหนึ่ง คือ ตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทย เนื่องจากตัวละครออกแบบมาจากชีวิตมนุษย์อย่างแนบเนียน อีกทั้งตัวละครสามารถสะท้อนให้ผู้อ่านเข้าใจชีวิตในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง (อุดม หนูทอง, 2523, น.119) ในกระบวนการสร้างตัวละครในวรรณคดีไทย ก็กำหนดรูปลักษณ์ของตัวละครให้มีรูปลักษณ์ที่ไม่งดงาม ตัวละครที่มีรูปลักษณ์ไม่งดงาม ก็คือ ตัวละครอัปลักษณ์

ตัวละครอัปลักษณ์เป็นตัวละครที่ทำให้วรรณคดีไทยมีสีสันและน่าติดตาม เนื่องจากเราสามารถกำหนดพฤติกรรมและการแสดงออกของตัวละครภายใต้ความอัปลักษณ์ได้อย่างหลากหลาย เช่น การกำหนดให้ตัวละครอัปลักษณ์มีพฤติกรรมและการแสดงออกที่แสดงถึงความชั่ว เช่น ชูชก ในมหาชาติคำหลวง ตอนชูชกขอสองกุมารมาจากพระเวสสันดร แล้วไม่เห็นกุมารทั้งสองคนก็ว่ากล่าวพระเวสสันดร แสดงให้เห็นถึงกิริยาอันหยาบคายของชูชก การกำหนดให้ตัวละครอัปลักษณ์มีพฤติกรรมและการแสดงออกที่แสดงถึงการไร้ความสามารถ เช่น จรกา ในอิเหนา ตอนเมืองดาหาทำศึกกระหมั่งกฤษณ์ อิเหนาทำศึกชนะทัพกระหมั่งกฤษณ์ได้สำเร็จ ก่อนที่จรกาจะจัดทัพไปสู้ศึก แสดงให้เห็นถึงการไร้ความสามารถของจรกา และการกำหนดให้ตัวละครอัปลักษณ์มีพฤติกรรมและการแสดงออกที่น่าขบขัน เช่น ขุนช้าง ในขุนช้าง ขุนแผน ตอนขุนช้างถูกขุนแผนร้ายมนต์อัดทวาร จนขุนช้างเกิดอาการท้องเสียและขับถ่ายกลางศาลาว่าความ ทำให้คนฮาแตกเอนระเนนไป (ขุนช้าง ขุนแผน, 2555, น.377) จะเห็นว่า ตัวละครอัปลักษณ์ตัวละครอัปลักษณ์มีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความอัปลักษณ์ของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทย และความสำคัญของความอัปลักษณ์ที่มีต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความอัปลักษณ์ของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทย
2. เพื่อศึกษาความสำคัญของความอัปลักษณ์ของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทย

สมมติฐานของการวิจัย

ความอัปลักษณ์ของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยจะมีลักษณะร่างกายที่ผิดปกติ ความอัปลักษณ์มีความสำคัญต่อโครงเรื่อง ในการเป็นปมปัญหาของเรื่อง ทำให้การดำเนินเรื่องและตัวละครในเรื่องเกิดความขัดแย้ง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6
The 6th STOU National Research Conference

และมีความสำคัญต่อการสร้างตัวละคร คือ ตัวละครคู่ตรงข้าม ตัวละครนางเอกที่ต่างจากชนบ และกำหนดพฤติกรรมของตัวละครอัปลักษณ์

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้จะศึกษาตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทย ตั้งแต่สมัยอยุธยาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จำนวน 13 เรื่อง ปรากฏตัวละครอัปลักษณ์ทั้งหมด 17 ตัว ดังตารางต่อไปนี้

ลำดับ	ชื่อตัวละคร	ชื่อวรรณคดี	แต่งในสมัย	ผู้แต่ง
1.	ชูชก	มหาชาติคำหลวง	อยุธยา	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
		มหาเวสสันดรชาดก	รัตนโกสินทร์ตอนต้น	กรมพระปรมานุชิตชิโนรส
2.	พราณบุญ	บทละครครั้งกรุงเก่า เรื่อง มโนห์รา	อยุธยา	ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง
3.	เจ้าเงาะ	บทละครเรื่องสังข์ทอง ตอนพระสังข์ตีคลี	อยุธยา	ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง
		บทละครนอก เรื่องสังข์ทอง	รัตนโกสินทร์ตอนต้น	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
4.	นางสำนักรา	รามเกียรติ์	รัตนโกสินทร์ตอนต้น	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
5.	ขุนช้าง	ขุนช้าง ขุนแผน	รัตนโกสินทร์ตอนต้น	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
6.	หมื่นหาญ			
7.	ท้าวสนธิราช	บทละครนอกเรื่อง คาวี	รัตนโกสินทร์ตอนต้น	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
8.	นางคันทมาลี			
9.	จรงกา	บทละครเรื่อง อิเหนา	รัตนโกสินทร์ตอนต้น	พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
10.	นาง ฝิเลื้อสมุทร	พระอภัยมณี	รัตนโกสินทร์ตอนต้น	สุนทรภู่
11.	ชีเปลือย			
12.	นางวาสิ			
13.	เจ้าละมาน			
14.	ย่องทอด			
15.	นางแก้ว	บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า	รัตนโกสินทร์ตอนต้น	พระนิพนธ์ใน กรมหลวงภูวเนตรนรินทรฤทธิ์
16.	นางประดะ	บทละครเรื่อง ระเด่นลันได	รัตนโกสินทร์ตอนต้น	พระมหามนตรี (ทวีป)
17.	นางศรีสาหง	อภัยนุราช	รัตนโกสินทร์ตอนต้น	สุนทรภู่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6
The 6th STOU National Research Conference

ผลการวิจัย

1. ความอับลักษณ์ของตัวละครอับลักษณ์ในวรรณคดีไทย

เมื่อศึกษารูปลักษณ์ของตัวละครอับลักษณ์ในวรรณคดีไทยพบว่า ตัวละครอับลักษณ์ปรากฏลักษณะที่สะท้อนให้เห็นถึงความอับลักษณ์ไว้อย่างหลากหลาย ผู้วิจัยจัดกลุ่มลักษณะของความอับลักษณ์ โดยแบ่งกลุ่มตามลักษณะทางกายภาพของตัวละครอับลักษณ์ สามารถจัดกลุ่มได้จำนวน 12 กลุ่ม ดังนี้

1.1 อวัยวะของร่างกายผิดปกติรูปไปจากปกติ กล่าวคือ อวัยวะตามส่วนต่างๆ ของร่างกายมีลักษณะบิดเบี้ยว โค้ง งอ และคดไปจากลักษณะปกติ ได้แก่ โครงหน้าผิดปกติ จมูกคด หลังค่อม และแข้งคด

- **โครงหน้าผิดปกติ** คือ โครงหน้ามีลักษณะหักงอ และโครงหน้ายาว ลักษณะดังกล่าวอาจเกิดจากความผิดปกติจากรูปร่างของกระดูกขากรรไกร ซึ่งความผิดปกติของขากรรไกรทำให้เกิดลักษณะคางเล็ก เรียกว่า คางหุบ และลักษณะคางยื่น (จอร์จ วอง, ม.ป.ป., น.44) เช่น พรานบุญ ในบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่อง มโนห์รา กวีได้อธิบายว่า พรานบุญโครงหน้าห่างและคางยาว แสดงให้เห็นถึงลักษณะโครงหน้ายาว ดังเนื้อความว่า

โครงห่างคางยาวพันขาวดี ... โฉมยงเจ้าไม่มีจิตใจ ตัวลั่นร้าวร้าวกลัวบรรลัย อรไทเจ้าทรงโคก

(มโนห์รา วรรณกรรมอยุธยา เล่ม3, 2529, น.452)

นางประแดะ ในระเด่นลันได กวีกล่าวว่านางประแดะมีหน้าหักงอ ดังเนื้อความว่า

หูกวางดวงพักตร์หักงอ

ลำคอโตต้นสั้นกลม

(ระเด่นลันได, 2529, น.2)

- **จมูกคด** คือ ลักษณะของจมูกที่สันจมูกหักคด และเบี่ยงเอียงไป จมูกหักปรากฏจากรูปลักษณ์ของซุชก ในมหาชาติคำหลวง กวีกล่าวว่าซุชกมีจมูกหักคดเคี้ยว ดังเนื้อความว่า

กหาโร ภคคณาโสโก จรหมุกหักคดเคี้ยว ฟนงอกช่วยเสมอหมู

(มหาชาติคำหลวง วรรณกรรมอยุธยา เล่ม1, 2529, น.175)

- **หลังค่อม** เกิดจากความผิดปกติของกระดูกสันหลัง คือ กระดูกสันหลังปกติเมื่อมองจากทางด้านหน้า แนวของกระดูกสันหลังจะต้องตรง ไม่มีการเบี่ยงเอียงไปทางด้านข้างหรือคด (ต่อพงษ์ บุญมาประเสริฐ, 2550, น.6) ในวรรณคดีไทยใช้คำเรียกลักษณะของหลังที่โค้งงอว่า *หลังค่อม* หรือ *หลังโก่ง* ตัวละครอับลักษณ์ที่มีหลังค่อม ได้แก่ ซุชก และย่องตอด เช่น ซุชก ในมหาชาติคำหลวง กล่าวถึงว่าซุชกมีหลังหัก ดังเนื้อความว่า

กุมโกโทโร ภคคปิณฐิ หลงงหัก เห็นโครงเปล่า มีท้องเท่าไหหมาม โสดแล

(มหาชาติคำหลวง, 2529, น.175)

ย่องตอด ในพระอภัยมณี ตอนที่นางละเวงพิศดูรูปลักษณ์ของย่องตอด กล่าวถึงหลังของย่องตอดว่าหลังโก่ง ดังเนื้อความว่า

ใบไม้รุ่งรังสันหลังโก่ง

ดังผีโป่งปากเหม็นเช่นกุ่มภา

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544, น.446)

- **แข้งคด** เกิดจากความผิดปกติในการสร้างกระดูกของส่วนสร้างกระดูกของกระดูกหน้าแข้งปลายบนส่วนด้านใน ทำให้ช่วงต่อปลายกระดูกส่วนบนของหน้าแข้งโก่ง (ยงยุทธ วัชรกุล, 2526, น.20) แข้งคดปรากฏจากรูปลักษณ์ของซุชก ในมหาชาติคำหลวง ดังเนื้อความว่า

บทิตร พรหมณีนี้อแข้งคดเลียบหัน หน้าคร่งทึนทุลักซัย โสดใส

(มหาชาติคำหลวง, 2529, น.175)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

1.2 อวัยวะของร่างกายพิการ คือ ลักษณะของอวัยวะตามส่วนต่างๆ เช่น จมูก หู ปาก มือ และเท้า เสียไปจากสภาพเดิม และขาดไป ได้แก่ จมูกแหว่ง หูขาด ปากแหว่ง มือและเท้าด้วน ดังรูปลักษณะของนางสำนึกขา ในรามเกียรติ์ เนื้อความว่า

**มือด้วนตีนกุดปากแหว่ง
หูขาดจมูกขาดไม่สมประดี**

**เป็นริ้วแรงทรลักษณ์บัดสี
อสุรีแปลงองค์กัลยา**

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555, น.547)

นางสำนึกขามีจมูกแหว่ง หูขาด ปากแหว่ง มือและเท้าด้วน เนื่องจากนางเข้าทำร้ายนางสีดา ส่งผลให้นาง สำนึกขาถูกพระลักษมณ์ตัดปาก จมูก ใบหู มือ และเท้า เพื่อประจานพฤติกรรมไม่ดีของนาง

- **ดวงตามีขนาดใหญ่** คือ ลักษณะของดวงตาที่โต และเบิกกว้าง ได้แก่ ดวงตาพองโต และตากลอกโพล่ง

ดวงตาพองโต คือ ลักษณะของดวงตาที่มีลักษณะโป่งขึ้น หรือนูนออกมาจากเบ้าตา เช่น ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ตอนนางรจนาพูดคุยกับเจ้าเงาะ แสดงให้เห็นว่าเจ้าเงาะมีดวงตาพองโต ดังเนื้อความว่า

ข้ากลักรูปเงาะป่าตาพอง

จะให้ห้องนั่งไถ่จันใจจริง

(บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง, 2545, น.103)

ตากลอกโพล่ง คือ ลักษณะของดวงตาที่เบิกจนกว้างและดวงตากลอกไปมา ปรากฏจากรูปลักษณ์ของหมื่นหาญ ในขุนช้าง ขุนแผน กวีอธิบายรูปลักษณ์ของหมื่นหาญว่ามีดวงตากลอกโพล่ง ดังเนื้อความว่า

สูงเกือบสี่ศอกตากลอกโพล่ง

หมวดโจ่งอนปลายทั้งซ้ายขวา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555, น.258)

- **จมูกใหญ่** ปรากฏจากรูปลักษณ์ของจรกา ในอิเหนา กวีกำหนดให้จรกามีจมูกใหญ่เป็นลักษณะไม่ดี และไม่มีราศี ดังเนื้อความว่า

จมูกใหญ่ไม่สง่าราศี

จะพาที่แหงนแทบสับสนเสียง

(อิเหนา, 2557, น.231)

- **คอใหญ่** ปรากฏจากรูปลักษณ์ของนางประแดง ในระเด่นลันได กวีกล่าวถึงรูปลักษณ์ของนาง ประแดงว่ามีลำคอที่ใหญ่ ต้น และสั้น ซึ่งแตกต่างไปจากลักษณะคอของตัวละครเอกฝ่ายหญิงในวรรณคดีไทยที่มักมี ลักษณะเหมือนลำคอราชหงส์สวรรค์ (ชลดา เรื่องรักษ์ลิต, 2540, น.9) ดังเนื้อความว่า

หูลงดวงพักตร์หังอ

ลำคอโตต้นสั้นกลม

(ระเด่นลันได, 2529, น.2)

1.3 อวัยวะของร่างกายไม่สะอาด คือ ปากมีกลิ่นเหม็น ฟันไม่สะอาด และเล็บเน่า ซึ่งส่วนประกอบ ของร่างกายที่ไม่สะอาดส่งผลให้ผู้พบเห็นเกิดความรู้สึกรังเกียจ เช่น ในพระอภัยมณี ตอนสุดสาครไปตามพระอภัยมณี เมื่อสุดสาครพบซีเปลือย และเห็นปากของซีเปลือยที่มีซี่ฟันมากก็รู้สึกอายน่าอายใจ เพราะความสกปรก ดังเนื้อความว่า

นำเหียนรากปากมีแต่ซี่ฟัน

กรนสนั่นนอนร้ายเหมือนปายป็น

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544, น.301)

ในมหาเวสสันดรชาดก ตอนเหล่าพราหมณ์ต่างตำหนินางอมิตาที่ได้สามีแก่ กล่าวว่า ชูชกมีกลิ่นปาก เหม็น ดังเนื้อความว่า

ถ้าอเฒ่าจะอำปากออกพูดนี้มันเหม็นฟุ้งทั้งฟันฟางก็ห่างหักเห็นเวทนา

(มหาเวสสันดรชาดก, 2513, น.139)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6 The 6th STOU National Research Conference

จากข้างต้น น้ำเสียงของเหล่าพราหมณ์แสดงให้เห็นว่า ปากของชุกที่มีกลิ่นเหม็นและฟันหัก เป็นลักษณะที่ไม่ดี อีกทั้งยังสะท้อนความรู้สึกเวทนา

1.4 ร่างกายมีขนาดใหญ่ กล่าวคือ ลักษณะของรูปร่างจะมีขนาดสูง และใหญ่กว่ามนุษย์ อีกทั้งยังมีรูปร่างอ้วน

- **รูปร่างสูงกว่าปกติ** เช่น หมื่นหาญ ในขุนช้าง ขุนแผน กวีอธิบายถึงรูปลักษณ์ของหมื่นหาญว่ามี ความสูงเกือบ 4 ศอก ดังเนื้อความว่า

สูงเกือบสี่ศอกตากลอกโพล่ง

หนวดโจ่งอนปลายทั้งซ้ายขวา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555, น.258)

จากข้างต้น หมื่นหาญสูงเกือบ 4 ศอก ซึ่ง 1 ศอก เท่ากับ 50 เซนติเมตร หมื่นหาญมีส่วนสูงเกือบ 200 เซนติเมตร ซึ่งเป็นส่วนสูงเกินปกติ ดังที่วรชัย วิริยารมณ (2527) ได้สำรวจโครงกระดูกจากแหล่งโบราณคดีบ้านนาดี พบว่า

“จากศึกษาลักษณะของกระดูกโครงสร้างร่างกายส่วนแขนขา จำนวน 6 ส่วน คือ กระดูกต้น แขน กระดูกปลายแขนด้านนอก กระดูกปลายแขนด้านใน กระดูกต้นขา กระดูกหน้าแข้ง และกระดูก น่องเพื่อคำนวณความสูงของประชากรตามค่าสมการอเมริกันผิวขาว และสมการมองโกลอยด์ ใช้ ตัวอย่างที่สามารถวัดและศึกษาได้รวมทั้งสิ้น 26 โครง แบ่งเป็นชาย 15 โครงและหญิง 11 โครง โดยตาม ค่าสมการมองโกลอยด์พบว่า เพศชายมีความสูงเฉลี่ย 172.2 เซนติเมตร และ 173.7 เซนติเมตรตามค่า สมการอเมริกันผิวขาว”

โครงการสำรวจขนาดของ SizeThailand ได้สำรวจรูปร่างของคนไทยในปี 2550-2551 จากกลุ่มตัวอย่าง ทั้งชายและหญิงทั่วประเทศ จำนวน 13,442 คน ช่วงอายุกล่าวคือ 16-25 ปี, 26-35 ปี, 36-45 ปี, 46-59 ปี และ 60 ปี ขึ้นไป พบว่า “ชายไทยอายุ 16-60 ปี มีส่วนสูง 165 -171 เซนติเมตร คิดค่าเฉลี่ยส่วนสูงได้ 169.46 เซนติเมตร”

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่า ส่วนสูงของเพศชายทั้งในสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และในยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2550-2551) มีค่าความสูงใกล้เคียงกัน ดังนั้น ส่วนสูงของหมื่นหาญจึงเป็นส่วนสูงที่มากกว่าส่วนสูงของคนปกติ

- **รูปร่างใหญ่กว่ามนุษย์** คือ นางผีเสื้อสมุทร ในพระอภัยมณี กวีกล่าวถึงนางผีเสื้อสมุทรว่า รูปร่างมี ขนาดใหญ่เท่าขนาดของช้าง ดังเนื้อความว่า

จะกล่าวถึงอสุรีผีเสื้อน้ำ

อยู่ท้องถ้ำวังวนชลสาย

ได้เป็นใหญ่ในพวกปีศาจพราย

สกรณภัยใหญ่โตเท่าไอยรา

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544, น.11)

จากข้างต้นจะเห็นว่า นางผีเสื้อสมุทรมีรูปร่างขนาดใหญ่กว่าคน เนื่องจากนางเป็นยักษ์ รูปร่างของ นางจึงใหญ่โต ดังที่ส.พลายน้อย (2555, น.27) ได้อธิบายถึงยักษ์ไว้ว่า “ยักษ์ หมายถึง อมนุษย์พวกหนึ่งที่มีร่างกาย ใหญ่โต หน้าตาดุร้าย มีเขี้ยวยาวโง้ง กินสัตว์และคนเป็นอาหาร”

- **รูปร่างอ้วน** เป็นลักษณะหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความอับลัษณ์ ดังที่ไพบรียา ชลาภาณูจน์ (2548, น. 5) กล่าวถึงความอ้วนว่า “ความอ้วนเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ เนื้อไขมันกลายเป็นส่วนเกินที่นำซึ่ง คนที่มีรูปร่างอ้วนมักถูก เปรียบให้เป็นตัวตลก” เช่น ขุนช้าง ในขุนช้าง ขุนแผน ตอนพระไวยไปรับขุนช้างเข้ามาในวัง มีการเปรียบเทียบ รูปร่างของ ขุนช้างว่าอ้วนเหมือนตุ๊กตาทองดัง ดังเนื้อความว่า

เหมือนตุ๊กตาทองดังตุ๊กตาทอง

หัวตุ้มผมนเล็กเป็นถ่องาม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6
The 6th STOU National Research Conference

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555, น.650)

15 ผิวหนังไม้เกลี้ยงเกลา คือ ผิวหน้า และผิวหนังตามลำตัวมีริ้วรอยแผลเป็นจากฝี รอยข่วน และสิว ผิวหนังตกรกระและมีขี้แมลงวันมาก เช่น จรกา ในอิเหนา มีผิวหน้าขรุขระเพราะออกฝี ดั่งเนื้อความตอนจรกาเข้า เมืองดาหา เนื้อความว่า

บ้างตำหนิว่าหน้าเพรียง

ดูดำดั่งเหนียงน่าขงนัก

(อิเหนา, 2557, น.352)

จากตัวอย่างกล่าวว่า จรกา มีลักษณะหน้าเพรียง ซึ่งคำว่า “เพรียง” ใช้เรียกผิวหนังที่ขรุขระอย่างหน้าออก ฝิวว่า มีลักษณะเป็นเพรียง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น.846)

ในมหาชาติคำหลวง กล่าวถึงลักษณะของชูกว่า ผิวหนังตกรกระและมีขี้แมลงวันมาก ทำให้ผิวหนังลาย เหมือนเสือป่า ดั่งเนื้อความว่า

วสัน์ ตีลกาทโต ขี้แมลงวันเหลือแล่ ทุกกระแบ้นื้อบเห็นเปล่าเลยย ... หงงลายหมายเสือป่า

อายพริยล่ำเลงไพร่ ทุกแห่งแล

(มหาชาติคำหลวง, 2529, น.175)

1.6 ผิวดำคล้ำ ในยุคสมัยก่อนจะมีการกำหนดมาตรฐานความงามไว้ว่า ผู้ที่มีความงามต้องมีผิว เหลืองดังทองคำ และหากมองในมิติชนชั้นคนที่ผิวดำคือพวกไพร่ที่ใช้แรงงานทำงานกลางแจ้งจนผิวดำคล้ำ (กษ กรณ์ เสรีฉันท์ฤกษ์, 2551, น.24-28) เช่น จรกา ในอิเหนา ตอนประเสรห์กรกล่าวกับนางบุษบาถึงจรกาว่า มีรูปลักษณะ อัปลักษณ์ ผิวดำคล้ำ อีกทั้งยังต่ำศักดิ์ไม่เหมาะสมกับนางบุษบา ดังความว่า

ทั้งรูปชั่วตัวดำต่ำศักดิ์พันธุ์

จะเรียงเคียงกันน่าอายนัก

(อิเหนา, 2557, น.486)

1.7 เส้นผม และขนไม่เป็นระเบียบ คือ เส้นผมไม่เป็นทรง และไม่สามารถจัดทรงได้ ได้แก่ ผมหยิก ผมผี ผูก และผมสยาย และขนรุงรังไม่เป็นระเบียบ ได้แก่ หนวดเคราบนใบหน้ารุงรัง

- ผมหยิก คือ ลักษณะของเส้นผมที่หยิกและไม่เป็นทรง เช่น เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ตอนท้าวสามนต์เห็นรูปลักษณะของเจ้าเงาะก็ตำหนิว่า เจ้าเงาะมีผมหยิกเหมือนกับเซิ้งฟัก ดั่งเนื้อความว่า

ผมหยิกยุ่งเหยิงเหมือนเซิ้งฟัก

หน้าตาตลakyักษ์มักกะสัน

(บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง, 2545, น.91)

- ผมผีผูก คือ ลักษณะของผมที่จับตัวกันเป็นข้อไม่สามารถหวีหรือตัดออกได้ ปรากฏจากรูปลักษณะ ของย่องตอด ในพระอภัยมณี ตอนนางละเวงพิศดูรูปลักษณะของย่องตอด กล่าวถึงลักษณะผมของย่องตอดว่ามีผมผี ผูก ดั่งเนื้อความว่า

ทั้งหน้าลายรายเรียรอยเมยข่วน

ผมแต่ล้วนผีผูกจุมโก่ง

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544, น.446)

- ผมสยาย ปรากฏจากรูปลักษณะของนางสามนักรา ในรามเกียรติ์ ตอนนางสามนักรากลับกรุงลงกา ดั่งเนื้อความว่า

สยายผมมยาลงถึงชายพก

ต่างตระหนกตกใจท้าวหน้า

(รามเกียรติ์ เล่ม 1, 2555, น.547)

จากเนื้อความจะเห็นว่า เมื่อนางสามนักราสยายผม ส่งผลให้ตัวละครอื่นในเรื่องรู้สึกตกใจ และต่าง ตำหนิกันว่าเหมือนผี

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6 The 6th STOU National Research Conference

- **หมวดเศราบนใบหน้ารุ่งรัง** ปรากฏจากรูปลักษณะของเจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ตอน นางรจนาคุยกับเจ้าเงาะ ดังเนื้อความว่า

หมวดเศราครุ่มคร่ำงามครัน

หน้าตาตะป็นขันสุดใจ

(บทละครนอกเรื่อง สังข์ทอง, 2545, น.103)

- **ลำตัวมีขนรุงรัง** เช่น พรานบุญ ในบทละครครั้งกรุงเก่าเรื่องมโนห์รา นอกจากจะมีหมวดเศราบนใบหน้ามาก ในส่วนของหน้าอกก็มีขนรุงรัง ดังเนื้อความว่า

แลเห็นพรานบุญทศสา รูปร่างกายาฤาฬ หน้าตาหัวกรกเป็นขน

(มโนห์รา วรรณกรรมอยุธยา เล่ม3, 2529, น.452)

ขุนช้าง ในขุนช้าง ขุนแผน ตอนที่ขุนช้างจะไปดูนางพิมพิลาไลยอาบน้ำ แสดงให้เห็นว่าขุนช้างบริเวณลำตัวของขุนช้าง ตั้งแต่อกจนถึงท้องมีขนจำนวนมาก ดังเนื้อความ

ขนกรกเต็มตลอดพุง

มุ่มง่วนเดินลงจากเรือน

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555, น.83)

1.8 เส้นผม และขนยาวกว่าปกติ กล่าวคือ เส้นผม หมวด และเครายาวกว่าปกติ ได้แก่ ลักษณะของเส้นผมยาวถึงปลายเท้า หมวดยาวถึงเข่า และเครายาวถึงหน้าอก ปรากฏจากรูปลักษณะของซีเปลือย ในพระอภัยมณี ตอน สุดสาครพบซีเปลือย ดังเนื้อความว่า

หมวดถึงเข่าเคราถึงนมผมถึงตีน

ฝรังจีนแขกไท่ไ้ไซ่ที

(พระอภัยมณี เล่ม1, 2544, น.301)

ซีเปลือยมีผมยาวถึงปลายเท้า หมวดยาวถึงเข่า และเครายาวถึงหน้าอก เพื่อปกปิดร่างกายแทนการนุ่งผ้า ซึ่งเป็นลักษณะที่ให้ความรู้สึกละอายใจเมื่อพบเห็น ดังที่กวีกล่าวว่า *ไม่นุ่งผ้าคารองครองหนังเสือ ประหลาดเหลือโล่งไ้ดั่งไม้ไ้ดั่งขัน* (พระอภัยมณี เล่ม1, 2544, น.301)

1.9 เส้นผมจำนวนน้อย ได้แก่ ลักษณะผมบาง และหัวล้าน ผมบาง เช่น ท้าวสนั่นราช ในบทละครนอกเรื่อง คาวี แสดงให้เห็นว่าท้าวสนั่นราชมีผมบาง ดังเนื้อความว่า

เกศาพั้งจะประปราย

รูปกายชายพั้งจะมีเนื้อ

(บทละครนอกเรื่อง คาวี, 2545, น.397)

หัวล้าน ปรากฏจากรูปลักษณะของขุนช้าง ในขุนช้าง ขุนแผน กวีกำหนดให้หัวล้านเป็นลักษณะเฉพาะของขุนช้างที่มีมาแต่กำเนิด ดังเนื้อความว่า

แม่ฝั้นวานกตะกรุมคาบช้าง

บินมาแต่ทางพนาสนธ์

พาไปให้ถึงเรือนตน

หัวล้านอกขนแต่เกิดมา

(ขุนช้าง ขุนแผน, 2555, น.5)

จากข้างต้นจะเห็นว่า ขุนช้างมีลักษณะหัวล้านแบบราชครึ่งเครา ดังที่ล้อม เพ็งแก้ว (อ้างถึงใน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หุ่นขี้ผึ้งไทย, 2537, น.5) ได้อธิบายลักษณะหัวล้านประเภทราชครึ่งเคราไว้ในตำรับหัวล้านว่า “ล้านนี้คงจะหมายถึงล้านแบบต่างๆ เพียงแต่เพิ่มว่ามีหมวด และเคราดกเกินธรรมดา คนหัวล้านชนิดนี้จะมียกอกอีกด้วย”

1.10 หน้าอกยาน กล่าวคือ ลักษณะหน้าอกของตัวละครหญิงในวรรณคดีมักจะมีลักษณะเต่งตึงเหมือนกรรมพุ่ม หรือพุ่มยอดแหลมของดอกบัวตูม ดังที่ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต (2540, น.9) อธิบายบทพจนานางว่า “คตินม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6 The 6th STOU National Research Conference

กรรมพูนนี้ รัชตนิเรียมผจง” ซึ่งถือว่าเป็นหน้าอกทั้งดงาม ดังนั้น หน้าอกหย่อนยานจึงเป็นหน้าอกที่ไม่งดงาม เช่น นางประเดะ ในระเด่นลันได มีหน้าอกยาน และไม่เต่งตึง ดังเนื้อความว่า

สองเต้าห้อยคุดงคุดตะเคียว

โคนเที่ยวแห่งรวบเหมือนบวมต้ม

(ระเด่นลันได, 2529, น.2)

1.11 เล็บสั้น ปรากฏจากรูปลักษณ์ของชูชก ในมหาชาติคำหลวง ตอนชาลีเห็นชูชก แสดงให้เห็นว่าชูชก มีเล็บสั้นและน่าเกลียด ดังเนื้อความว่า

บพิตร พราหมณ์นี้แฉ่งคดเล็บหยื่น หน้าครีง์ย่นทุลักซันธ์ โสดไล่

(มหาชาติคำหลวง, 2529, น.175)

จากข้างต้นสังเกตคำว่า หยื่น ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 (2556, น.61352) ให้ความหมายของ หยื่น ไว้ว่า ก.กร่อนไปเกือบหมดหรือหมด, ตัดหมด. จะเห็นว่า เล็บหยื่น คือ ลักษณะของเล็บที่กร่อนไปจนเกือบไม่มีเนื้อเล็บ ทำให้มองดูว่าเล็บสั้นมาก

จากการศึกษาความอัปลักษณ์ของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยพบว่า ลักษณะของความอัปลักษณ์ที่พบมากที่สุด คือ รูปร่างมีขนาดใหญ่กว่าปกติ และเส้นผมและขนไม่เป็นระเบียบ รองลงมา คือ อวัยวะของร่างกายผิดรูปจากปกติ ผิวดำคล้ำ ผิวหนังไม่เกลี้ยงเกลา อวัยวะของร่างกายมีขนาดใหญ่ หน้าอกยาน อวัยวะของร่างกายไม่สะอาด อวัยวะของร่างกายพิการ เส้นผมจำนวนน้อย เส้นผมและขนยาวกว่าปกติ และเล็บมีขนาดสั้น ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่ารูปร่างมีขนาดใหญ่กว่าปกติ และเส้นผมและขนไม่เป็นระเบียบเป็นลักษณะที่ไม่งดงามของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทย นอกจากนี้ตัวละครอัปลักษณ์ที่ปรากฏลักษณะอัปลักษณ์มากที่สุดคือ ชูชก ปรากฏลักษณะอัปลักษณ์ ได้แก่ อวัยวะของร่างกายผิดรูปไปจากปกติ อวัยวะของร่างกายไม่สะอาด เส้นผมจำนวนน้อย ผิวหนังไม่เกลี้ยงเกลา และเล็บสั้น

2. ความสำคัญของความอัปลักษณ์ของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทย

เมื่อศึกษาความอัปลักษณ์ของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยพบว่า ความอัปลักษณ์มีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์วรรณคดีไทย 2 ประการ คือ ความสำคัญต่อโครงเรื่อง และความสำคัญต่อการสร้างตัวละคร ดังนี้

2.1 ความสำคัญต่อโครงเรื่อง ในวรรณคดีจะมีการวางโครงเรื่อง โดยการสร้างปมปัญหา เพื่อสร้างปัญหาของเรื่องและทำให้การดำเนินเรื่องมีความขัดแย้ง ความขัดแย้งอาจสร้างให้ตัวละครขัดแย้งกับความรู้สึกของตนเอง ขัดแย้งกับผู้อื่น และขัดแย้งกับสังคมหรือสิ่งแวดล้อมอื่นๆ (อุดม หนูทอง, 2523, น.117) ความอัปลักษณ์มีความสำคัญต่อการสร้างปมปัญหาของเรื่อง ปรากฏ 2 ลักษณะ ได้แก่ ความอัปลักษณ์เป็นปมปัญหา และความอัปลักษณ์ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างตัวละคร

2.1.1 ความอัปลักษณ์เป็นปมปัญหาของเรื่อง กล่าวคือ กวีสร้างความอัปลักษณ์ให้เป็นปมปัญหาของเรื่อง เช่น เจ้าเงาะ ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง กวีสร้างรูปเงาะอันอัปลักษณ์ขึ้นเพื่อให้ตัวละครพระสังข์ได้อำพรางตัวตนในการหาคู่ครอง เมื่อนางรจนาเลือกเจ้าเงาะที่มีความอัปลักษณ์มาเป็นคู่ครอง ทำให้ท้าวสามนต์พระราชบิดาไม่พอใจ และอภัยที่นางรจนาได้เจ้าเงาะอัปลักษณ์มาเป็นคู่ครอง จึงมีคำสั่งเนรเทศนางรจนาและเจ้าเงาะให้ไปอยู่ที่กระท่อมปลายนาห่างไกลจากเมือง ไม่มีความสุขสบาย ส่งผลให้นางรจนาและเจ้าเงาะต้องไปเผชิญกับความลำบาก จะเห็นว่า ความอัปลักษณ์เป็นปมปัญหาสำคัญของเรื่องสังข์ทอง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

2.1.2 การสร้างความขัดแย้งระหว่างตัวละคร กล่าวคือ ความอับลักษณ์ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างตัวละครในเรื่อง ปรากฏ 2 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งระหว่างตัวละครอับลักษณ์กับตัวละครในเรื่อง และความขัดแย้งระหว่างตัวละครอื่นในเรื่อง

- ความขัดแย้งระหว่างตัวละครอับลักษณ์กับตัวละครในเรื่อง เช่น เจ้าเงาะ ในบทละครนอก เรื่องสังข์ทอง ความอับลักษณ์ของเจ้าเงาะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างตัวละครเจ้าเงาะกับตัวละครท้าวสามนต์ กล่าวคือ ท้าวสามนต์พยายามใช้วิธีต่างๆ เพื่อกำจัดเจ้าเงาะ ได้แก่ การแข่งขันหาปลา หาเนื้อ หากใครหาได้น้อยจะโดนประหารชีวิต แต่เจ้าเงาะก็สามารถเอาชนะหกเขยและท้าวสามนต์ได้ทุกครั้งไป ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างท้าวสามนต์กับเจ้าเงาะได้คลี่คลายลงก็ต่อเมื่อพระสังข์ถอดรูปเจ้าเงาะออกและออกไปตีคลีเพื่อรักษาบ้านเมือง

นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า ความอับลักษณ์ของนางแก้วส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างตัวละครนางแก้วและตัวละครพระพิณทอง กล่าวคือ รูปลักษณ์อันอับลักษณ์ของนางแก้วทำให้พระพิณทองไม่ต้องการให้นางแก้วเป็นมเหสี จึงแสดงพฤติกรรมรังเกียจ และดบตึงนางแก้ว นอกจากนี้ยังเกิดความขัดแย้งระหว่างตัวละครนางแก้วกับตัวละครท้าวมงคลราชด้วย กล่าวคือ ท้าวมงคลราชพยายามหาวิธีต่างๆ เพื่อให้นางแก้วไม่ได้อภิเษกกับพระพิณทอง โดยให้นางแก้วไปชะลอเขาพระสุเมรุ และส่งพระพิณทองไปเมืองโรมวิถีเพื่ออภิเษกกับนางทศมาลี ความขัดแย้งดังกล่าวคลี่คลายลงเมื่อนางแก้วถูกลวงให้ถอดหน้าม้า และหน้าม้าถูกเผาทำลาย

- ความขัดแย้งระหว่างตัวละครอื่นในเรื่อง เช่น นางสาวนักรา ในรามเกียรติ์ มีรูปลักษณ์อันอับลักษณ์ เนื่องจากนางเข้าทำร้ายนางสีดา นางจึงถูกพระลักษมณ์ตัดแขน เท้า จมูก ปาก และใบหู จนขาดและแหว่ง ซึ่งผิดไปจากรูปลักษณ์ปกติของนาง ความอับลักษณ์ของนางสาวนักราเป็นเครื่องมือในการประจานความชั่วร้ายของนาง ซึ่งสร้างความแค้นในใจนางอย่างมาก นางจึงทูลความเท็จแก่ทศกัณฐ์ อันมีผลต่อการดำเนินเรื่องต่อไปของรามเกียรติ์ คือ ทำให้ทศกัณฐ์และพระรามขัดแย้งกัน จนต้องทำสงครามระหว่างกัน

2.2 ความสำคัญต่อการสร้างตัวละคร

2.2.1 การสร้างตัวละครคู่ตรงข้าม ในวรรณคดีไทยกวีนิยมสร้างตัวละครอุดมคติที่เป็นพระเอกให้มีรูปลักษณ์งดงาม มีนิสัย จิตใจ และพฤติกรรมที่ดี อีกทั้งยังมีความรู้ และความสามารถในการรบ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ดี และจะสร้างตัวละครที่มีคุณสมบัติด้อยกว่าตัวละครพระเอก หรือตรงกันข้ามกับตัวละครพระเอก ซึ่งจะเรียกว่า ตัวละครคู่ตรงข้าม กวีสร้างตัวละครคู่ตรงข้าม เพื่อขับเน้นคุณสมบัติของตัวละครพระเอกให้เด่นชัดขึ้น รูปลักษณ์อันอับลักษณ์ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่กวีนำมาใช้สร้างตัวละครคู่ตรงข้าม เช่น จรกว ในอิเหนา เป็นตัวละครคู่ตรงข้ามกับอิเหนา กวีกำหนดให้จรรกามีคุณสมบัติที่ด้อยกว่าอิเหนา ทั้งในด้านรูปลักษณ์ กวีกำหนดให้จรรกามีรูปลักษณ์อันอับลักษณ์ คือ ผมหยิกหยักศก ใบหน้าขรุขระและลายเพราะออกฝี จมูกใหญ่ รูปร่างอ้วน และผิวดำคล้ำ ส่วนอิเหนามีรูปลักษณ์ที่งามบรรพบุรุษบรรพบุรุษยิ่งอย่างเทวาในราศี (อิเหนา, 2555, น.65) นอกจากนี้กวียังกำหนดให้จรรกามีความสามารถในการรบด้อยกว่าอิเหนาด้วย เช่น ตอนเมืองดาหาทำศึกกระหมังกุหนิง อิเหนาทำศึกชนะทัพกระหมังกุหนิงได้สำเร็จ ก่อนที่จรรกาจะจัดทัพไปสู้ศึก แสดงให้เห็นว่า อิเหนามีความสามารถในการรบมากกว่าจรรกา

2.2.2 การสร้างตัวละครนางเอกที่ต่างจากชนบ กล่าวคือ ในวรรณคดีไทยกวีมักสร้างตัวละครนางเอกให้มีรูปลักษณ์งดงาม และมีความประพฤติดีอยู่ในกรอบของความเป็นหญิง คือต้องมีกิริยามารยาทเรียบร้อย และมีความซื่อสัตย์ต่อสามี เช่น นางสีดา ในรามเกียรติ์ กวีสร้างให้นางมีรูปลักษณ์ที่งดงามกว่านางใดๆ ในสวรรค์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

และมีความรักและความซื่อสัตย์ต่อสามี จนได้รับการยกย่องว่า เป็นแบบอย่างของผู้หญิงที่มีความรักซื่อสัตย์ต่อสามี จึงกล่าวได้ว่า สิดาเป็นตัวละครแบบอุดมคติที่เป็นแบบ (type) ของความดีงาม ซึ่งเป็นแบบอย่างของตัวละครที่มีทั้งความดีและความงาม (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2534, น.335) แต่วรรณคดีบางเรื่องสร้างตัวละครนางเอกให้แตกต่างไปจากขนบการสร้างตัวละครนางเอกปรากฏ 2 ลักษณะ คือ ตัวละครนางเอกต่างจากขนบในด้านรูปลักษณ์ และมีความสมบูรณ์พิเศษ และตัวละครนางเอกที่ต่างจากขนบทั้งในด้านรูปลักษณ์และพฤติกรรม

- นางเอกต่างจากขนบในด้านรูปลักษณ์ และมีความสมบูรณ์พิเศษ คือ ตัวละครนางเอกที่มีรูปลักษณ์อันอัปลักษณ์ และมีความสมบูรณ์พิเศษเพิ่มขึ้นจากลักษณะตามแบบขนบ เช่น มีปัญญา มีความรู้ และเป็นผู้นำ (รินฤทัย สัจจพันธุ์, 2534, น.398) แต่ยังคงมีความซื่อสัตย์ต่อสามี ได้แก่ นางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า กวีสร้างให้ตัวละครนางแก้วมีรูปลักษณ์อันอัปลักษณ์ คือ มีโครงหน้ายาวเหมือนโครงหน้าของม้า รูปร่างอ้วน และผิวดำคล้ำ อีกทั้งยังกำหนดให้นางแก้วมีความเฉลียวฉลาด ความกล้าหาญ และกล้าแสดงความรักเป็นคุณสมบัติเด่น เช่น ตอนนางแก้วทราบข่าวพระพิณทองเข้าไปในเมืองยักษ์ก็กลัวว่า พระพิณทองจะได้รับอันตรายจึงปลอมตัวเป็นมาณพน้อยเข้าไปช่วยพระพิณทอง โดยไม่กลัวต่อความอันตราย แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญของนางแก้วหน้าม้า ถึงแม้ว่านางแก้วจะนิสัยและการแสดงพฤติกรรมบางประการที่ต่างไปจากขนบ แต่นางแก้วก็มีความซื่อสัตย์ต่อพระพิณทองผู้เป็นสามี แสดงให้เห็นว่านางแก้วหน้าม้าเป็นตัวละครนางเอกที่ต่างจากขนบในด้านรูปลักษณ์และมีความสมบูรณ์พิเศษ

- นางเอกต่างจากขนบทั้งในด้านรูปลักษณ์และพฤติกรรม คือ ตัวละครนางเอกที่มีรูปลักษณ์อันอัปลักษณ์ และมีนิสัยและพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี ได้แก่ นางประเดะ ในระเด่นลันได นางประเดะเป็นนางเอกที่มีต่างจากนางเอกในขนบ เนื่องจากเรื่องระเด่นลันได เป็นวรรณกรรมล้อเลียน (parody) ซึ่งอาศัยเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2 เป็นวรรณกรรมตัวแบบ โดยมีจุดประสงค์เพื่อล้อเลียนขนบธรรมเนียมทางวรรณกรรม เช่น บทกวีนิพนธ์ มีการใช้บทสนทนาในลักษณะที่พูดเพี้ยนเพื่อให้เกิดความขบขันในภาพของนางประเดะ และขบขันอย่างน่าเวทนาในทศนะของระเด่นลันไดว่าเห็นงามอย่างไรในสภาพของนางประเดะ (โชษิตา มณีใส, 2544, น.44-49) ดังที่ว่า

สูงระหงทรงเพรียวเรียวรูศู	งามละม้ายคล้ายอุษะหลาป่า
พิศแต่หัวตลอดเท้าขาวแต่ตา	ทั้งสองแก้มกลียาดังลูกอ
คิ้วก่งเหมือนกงเขาดัดฝ้าย	จมูกละม้ายคล้ายพริ้วา
หูลงดวงพักตร์หักงอ	ลำคอโตตันสั้นกลม
สองเต้าห้อยตุงตุงตะเคียว	โคนเหี่ยวแห้งรวเหมือนบวมต้ม
เสวยสลายาจากพระโอษฐ์อม	มันน้ำเซยขมนางเทวี

(ระเด่นลันได, 2529, น.2)

ในเรื่องระเด่นลันได สาเหตุของการวิวาทระหว่างระเด่นลันไดกับท้าวประเดะ เกิดจากนางประเดะไม่ซื่อสัตย์ต่อท้าวประเดะผู้เป็นสามี และมีใจให้กับระเด่นลันได นางประเดะเป็นนางเอกที่ต่างไปจากขนบ ทั้งในด้านรูปลักษณ์และพฤติกรรม ทั้งนี้เป็นไปเพราะประเภทของวรรณคดีเรื่องนี้เป็นวรรณคดีล้อเลียน นางประเดะจึงถูกสร้างให้มีรูปลักษณ์อันอัปลักษณ์แตกต่างไปจากตัวละครนางเอกในวรรณคดีเรื่องอื่น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6

The 6th STOU National Research Conference

2.2.3 การกำหนดพฤติกรรมของตัวละครอัปลักษณ์ในเรื่อง ตัวละครในวรรณคดีไทยมักมีรูปลักษณ์งดงามมักจะมีนิสัยและพฤติกรรมที่ดี เช่น พระราชม ในรามเกียรติ์ เป็นตัวละครที่มีความสมบูรณ์ตามอุดมคติ ทั้งในด้านรูปลักษณ์งดงาม และลักษณะนิสัยและพฤติกรรมที่ดี เป็นผู้รักความสงบ ไม่ก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด (พิศิษฐ์ ตันทาวนิช, 2521, น.21) ส่วนตัวละครที่มีรูปลักษณ์อันอัปลักษณ์มักจะมีนิสัยและพฤติกรรมที่ไม่ดีหรือชั่วร้าย เช่น ชูชก มีลักษณะของบุรุษโทษ 18 ประการ ซึ่งเป็นลักษณะร้ายพันแห่งผู้คนในโลกนี้ (มหาชาติคำหลวง, 2529, น.161) ชูชกมีนิสัย พฤติกรรม และจิตใจของชูชกก็หยาบช้ำด้วย เช่น ตอนที่ชูชกขอสองกุมารมาจากพระเวสสันดร แล้วไม่เห็นกุมารทั้งสองคนก็ว่ากล่าวพระเวสสันดร แสดงให้เห็นกิริยาอันหยาบคายของชูชก หรือตอนที่พรานเจตบุตรจะฆ่าชูชกเพราะทราบเรื่องที่ชูชกจะไปขอสองกุมาร ชูชกก็ใช้เล่ห์เพทุบายลวงพรานเจตบุตรว่าตนเป็นทูตถือสารมาให้พระเวสสันดร เพื่อให้ตนพ้นจากการถูกฆ่าและถามทางไปหาพระเวสสันดร แสดงให้เห็นถึงการเป็นคนมีเล่ห์ร้าย หรือตอนที่ท้าวสุณชัยทรงขอไล่สองกุมารคืนมาด้วยทรัพย์ ไพร่พลคน ม้า และวัวให้แก่ชูชก ซึ่งชูชกก็ยินดีแลกกุมารทั้งสองคนกับทรัพย์เหล่านั้น แสดงให้เห็นถึงความโลภของชูชก

นอกจากนี้ความอัปลักษณ์ส่งผลให้ตัวละครพระเอกและนางเอกมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป ได้แก่ พระสังข์ ในบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง เมื่อพระสังข์สวมรูปเงาะกลายเป็นเจ้าเงาะที่มีรูปลักษณ์อันอัปลักษณ์ เจ้าเงาะจะแสดงพฤติกรรมเหมือนคนเป็นใบ้ ไม่พูดจา และทำเหมือนคนไม่มีความรู้ แต่เมื่อเจ้าเงาะถอดรูปเงาะกลับเป็นพระสังข์ที่มีรูปลักษณ์งดงาม จะเป็นผู้มีวิชาสามารถเรียกเนื้อทราย และปลาได้ อีกทั้งยังมีความสามารถในการตีคลีด้วย และนางแก้วหน้าม้า ในบทละครนอกเรื่องแก้วหน้าม้า เมื่อนางแก้วเป็นนางแก้วหน้าม้าอัปลักษณ์ นางแสดงพฤติกรรมที่กล้าแสดงความรัก และความพึงพอใจต่อเพศตรงข้าม เช่น ตอนนางเก็บวาวของพระพิณทองได้ นางเอ่ยปากขอพระพิณทองมาเป็นสามีว่า จะเอาพระโคมตรูเป็นคู่ครอง ร่วมห้องภิรมย์สมสมาน (แก้วหน้าม้า, 2544, น.5) แต่เมื่อนางแก้วกลายเป็นนางมณี ผู้มีรูปลักษณ์งดงาม นางไม่แสดงพฤติกรรมที่กล้าแสดงออกในด้านความรัก แต่แสดงอาการเขินอายแทน เช่น ตอนพระพิณทองกลับมาพบนางมณีที่บ้านตายาย ดังเนื้อความว่า

บัดนั้น	นางมณีแก้มก้มตัวสั่น
จะวิ่งตามยายตามาพลัน	พระยีนขว้างกันพักตรา
โหมยวิ่งตรงเข้าแฝงกาย	ทำเอียนอายแฉลบแอบฝา
เมียมองร้องเรียกยายตา	จงลีลามารับบัลลังก์

(แก้วหน้าม้า, 2544, น.70)

จากข้างต้น เมื่อนางมณีรู้ว่าพระพิณทองมีความพึงพอใจนาง และอยากได้นางเป็นภรรยา นางมณีจึงทำเป็นแก้มก้ม และเขินอายพระพิณทอง จะเห็นว่า นางแก้วหน้าม้าและนางมณีมีพฤติกรรมการแสดงออกในความรักที่ต่างกันอย่างสิ้นเชิง

สรุปผลการวิจัย

ความอัปลักษณ์ของตัวละครอัปลักษณ์ในวรรณคดีไทยสามารถสะท้อนให้เห็นถึงสภาพของร่างกายที่ไม่สมบูรณ์และมีความบกพร่อง ได้แก่ อวัยวะของร่างกายผิดปกติ อวัยวะของร่างกายพิการ เส้นผมจำนวนน้อย และเล็บมีขนาดเล็ก อีกทั้งยังสะท้อนสภาพของร่างกายที่ไม่น่าดู ได้แก่ รูปร่างมีขนาดใหญ่กว่าปกติ ซึ่งมีรูปร่างใหญ่เหมือนรูปร่างของไพร่และยักษ์ อวัยวะของร่างกายมีขนาดใหญ่ เส้นผมและขนไม่เป็นระเบียบ ผิวดำคล้ำ ผิวหนังไม่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6 The 6th STOU National Research Conference

เกลี้ยงเกลา หน้าอกยาน อวัยวะของร่างกายไม่สะอาด และเส้นผมและขนยาวกว่าปกติเพื่อปกปิดร่างกายแทนการนุ่งห่มเสื้อผ้า ลักษณะดังกล่าวล้วนส่งผลให้รูปลักษณ์ภายนอกเกิดความไม่งดงาม ความไม่น่าดู และเป็นความน่าเกลียด ที่เรียกว่า อัปลักษณ์ได้

นอกจากนี้ความอัปลักษณ์ยังมีความสำคัญต่อโครงเรื่องของวรรณคดี ในการเป็นปมปัญหาของเรื่อง ทำให้การดำเนินเรื่องและตัวละครในเรื่องเกิดความขัดแย้ง และมีความสำคัญต่อการสร้างตัวละคร คือ ตัวละครคู่ตรงข้ามตัวละครนางเอกที่ต่างจากชนบ และกำหนดพฤติกรรมของตัวละครอัปลักษณ์

เอกสารอ้างอิง

ก่องู๋ เชียงทอง และต่อพงษ์ บุญมาประเสริฐ. (2550). *โรคกระดูกสันหลังเสื่อม*. เชียงใหม่: คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กาญจนา นาคสกุล. (2552). *ภาษาไทย ชุดคำไทย*. กรุงเทพฯ: สมาคมครุภาษาไทยแห่งประเทศไทย.

โชษิตา มณีใส. (2544). *ระเด่นลันได วรรณกรรมอำพราง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นววรรณ พันธุมธา. (2555). *คลังคำ*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2534). *ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. กรุงเทพฯ :

ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พุททยอดฟ้าจุฬาโลก, พระบาทสมเด็จพระ. (2557). *บทละครเรื่องรามเกียรติ์ เล่ม 1-4*. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

พุทเธิลล้านภักดิ์, พระบาทสมเด็จพระ. (2545). *บทละครนอก 6 เรื่อง*. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

_____. (2555). *เสภาเรื่อง ขุนช้าง ขุนแผน*. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

_____. (2555). *บทละครเรื่อง อิเหนา*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

ภูวนตรนรินทรฤทธิ์, กรมหลวง. (2544). *บทละครนอกเรื่อง แก้วหน้าม้า*. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์.

ยงยุทธ วัชรดุลย์. (2526). *โรคกระดูกและข้อที่พบบ่อยในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : ไพศาลศิลป์การพิมพ์.

มหามนตรี (ทรัพย์), พระ. (2529). *บทละครเรื่อง ระเด่นลันได*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.

มิ่งขวัญ ทองพรมราช. (2543). *ขุนช้าง ขุนแผน ข่ายรูปชั่วผู้มั่นรัก*. กรุงเทพฯ : ช่างทอง.

สุนทรภู่. (2544). *พระอภัยมณี เล่ม 1-4*. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

ศิลปากร, กรม. (2528). *บทละครเรื่อง อภัยนุราช ของสุนทรภู่*. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.

_____. (2529). *วรรณกรรมสมัยอยุธยา เล่ม 1-3*. กรุงเทพฯ: กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์.

อรกัญญา ภูมิโคกรักษ์. (2553). *ระบบร่างกายมนุษย์*. กรุงเทพฯ : เอ็มไอเอส.

อุดม หนูทอง. (2523). *พื้นฐานการศึกษาวรรณคดีไทย*. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

กษกรณ์ เสรีฉันทฤกษ์. (2551). *วาทกรรมความงามของผู้หญิงในสังคมไทย : มุมมองพหุมิติ*. (วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 6
The 6th STOU National Research Conference

- พิศิษฐ์ ตัณฑาวณิช, (2521). มโนภาพของคนไทยเกี่ยวกับตัวละครตัวเอกในแบบเรียนวรรณคดีไทย. (วิทยานิพนธ์ครู
ศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. (2539). รูปปั้นสำคัญไฉน: ศึกษาจากตัวละครเอกฝ่ายชายในวรรณคดีไทย. ภาษาและวรรณคดี
ไทย, 41-57.
- _____. (2548). ความหมายและบทบาทของหน้าม้าของนางแก้วหน้าม้า. วารสารราชบัณฑิตยสถาน 30(2),
470-491.
- _____. (2540). งามละม่อมพร้อมสิ้นทั้งอินทรี. เอกสารในการสัมมนาเชิงวิชาการเรื่องนางงามในวรรณกรรม
ไท : จากลายลักษณ์สู่ลายเส้น เสนอที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 28 กุมภาพันธ์
- วรชัย วิริยารมภ์. (2527). The Human Skeletal Remains from Ban Na Di: Patterns of birth, health and death in
prehistoric north east Thailand. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2559, จาก
<http://www.sac.or.th/databases/physanth/app/works.php?id=19>
- Sizethailand. (2551). ฐานข้อมูลรูปร่างและสรีระประชากรไทย. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2559, จาก
http://www.sizethailand.org/region_all.html